

Commonwealth of the Northern Mariana Islands Joint Military Training Update

FREQUENTLY ASKED QUESTIONS (FAQs)

1. Hafa na tinilaika ginen i 2015 ti fotmat trabiha na tinigi “Draft Environmental Impact Statement”?

I idehun trening pãgu nai mã propoñi nu i “Marine Corps” guaha mãs fundamentu na tinilaika ginen i Dos Mit Kinsi na sakan “2015 Draft Environmental Impact Statement”. Gi pã’gu na tinigi’, tumãya’ esta priniponin aktibidãt trening giya Pãgan, yan ti pãra mã pitsigi inestapblesin piniligru nu i pãra u inifekta lugat siha giya Tinian. Esti pãgu i mã propoñi tãya’ kañon yan paki ginen i airi ya mã planuyi anai siña guaha kinalamting kumetsiun batkun airi. I prisinti na priniponi, tumunuk pãpa’ i planuyi ginen i 2015 nai katotsi (14) esta dos ha’ (2) na sagan mamaki gi hãlom i tano’ militãt nai ma atkikila. Gi dos mit benti tres (2023), tumunuk pãpa’ i fasilidãt yan trening militãt sa’ mã rikotnisa na impottanti ya todú ufan sãonão muna’setbi i tãno’ parehuha’ i pupbliku yan i militãt.

2. Hãfa na I “Marine Corps” mã tulaika i idehun trening pãra Tinian?

I oriyãta guini gi hãlom Pacifiku put asuntun pãra tã fan sãfu, mãmpus bula yinãoyão yan tinilaika. I presienti, na trening, eyuha’ ha nisisita i dikiki, finu, yan sikretu, na gurupun militã nu i siña ha traiduti i enemigu. I mã propoñi pãgu pãra u usa i hãfa muna’ uniku i islan Tinian gi san lãgu giya Pasifiku tat kumo i naturãt gi oriyan i mãma’ti, i hãlom tãno’, i tronkon hãyu, todú esti siha umããnok i lugat anai siña i militãt stadius unidus man mãna’ fan saga gi hãlom Pasifiku yan Asia.

3. Hãfa man gaigi gi hãlom esti i mã rebisa na idehun trening giya Tinian?

Gi pãpa’ i presenti na idehun trening pãra Tinian, i “Marine Corps” pãra u mã hatsa uno ha’ na sagan trening gi hãlom i lugãt nu I mã atkikila nai militãt giya Tinian ya guha dos na sagan trening mamaki gi san katan na banda, lugãt trening pãra i sindãlu gi hãlom i lugãt nu i mã atkikila, trening batkun airi gi “North Field” yan tresi (13) na sãgan mu lan batkun airi yan sagan liheng ñiha i sindãlu. Esti na lugãt mã ãzik kosaki siña mã suhãyi yan menus u inefekta i residentin Tinian ya u guaha chãlan pãra i pupbliku pãra u fan hãhãnão man bisita gi “North Field National Historic Landmark”, kanton tãsi, yan I guatu gi frenkas kuttura yan lokkue’ I “North Field Nasionãt na Matkãn Istoría Kuttura”

4. Taimãnu i “Marine Corps” nai pãra u na’ fan sãfu i tãotão yan i lugãt gi oriya gi durantin i trening?

Pãra u mã dibotu “full time” yan “part time” na hutnalerun gubietnamentu anai siña ha oganisa taimãnu anai siña i pupbliku humãlom gi lugat militãt. Esti na gurupu siempri mã tuñgo’ kumo “Range Control” anai siha pãra u oganisa yan i ofisialis Tinian. Siha esti pãra u mãna’ siguru na i trening debi di u sãfa gi durantin i kinalamting pupbliku gi hãlom i lugãt militãt nai mã atkikila. Lokkue’ i gurupun “Range Control” siempri mã implimenta i “U.S. Marine Corps’ ” i nisisidãt mã propoñi na trening gi mã rebisan i “Draft Environmental Impact Statement.”

5. Kão i “Marine Corps” pãra u mã usa todú i lugãt militãt nai mã atkikila pãra i trening ya kão kuantu tiempo?

I presenti na idehun trening mã lili’e’ na pãra u mã usa todú i lugãt pãrehu ha’ gi nisisidãt militãt yan i nisisidãt pupbliku i tãno’ militãt ya pãra u mã dibidi i numerun lugãt gi “scheduled”. Ya ginen esti nai siña tumãya’ impidimentu gi entãlu’ i pupbliku gi hãlom i lugãt militãt. Ta’lu, i “Range Control” siempri man mã cho’cho’ yan i ofisialis Tinian yan i residentin Tinian pãra uma siñala hãfa siha na ha’ani “holiday” anai siña gumuaha kampu pãra i pupbliku pãra u fan hãlom i lugat militãt yanggin guãha nisisidãt.

6. Taimãnu i pupbliku pãra u tuñgo' amãnu na lugãt sãfu gi hãlom lugãt Militãt pãra u fan hãlom?

I "schedule" trening siempri mana' guaha pãra i pupbliku, put i hemplu, i gasetan "social media" gasetan newspaper, i radio, yan lokkue' siempri guaha notisia gi ofisinan atkadi. Lokkue' insenagradesi yanggin guaha otro na klasin notisia anai pãra ta laknus huyong i infotmãsion. Gi durantin i trening, siempri guaha guatdia gi kanton chãlan anai siña mã na' siguru na tãya' humãlom gi lugãt anai guaha trening mã susedi. Lokkue' i "Range Control" siempri mã laknus i notisia yan tapbleru pãra i pupbliku yan siempri mãna' siguru i oriyã i sagan mamaki (range) na sãfu i lugãt.

7. Taimãnu i "Marine Corps" pãra muñga na u hãtmi hãlom i ga'ga' yan tinanom san hiyung giya Tinian pot i hemplu, i brown tree na kulepbla, tinanom, ga'ga' kukunitos, yan otro siha na ga'ga'?

"Biosecurity" i asuntun chetnot anai muñga na u guaha inatãtmi i mãs impottãnti gi todũ i trening militãt. Tres na pãlãbra i mãs impottãnti gi asuntun "biosecurity": Rastreha, ginãsgas, yan eduka. Todũ mãkinaria yan kosãs pãra Tinian debi di umã rikonosi antis di u hãnão yan lokkue' debi di u mã rikonosi an mãtu guatu Tinian. Antis di u mãna' hãnão guatu Tinian osino u mã bira tãti, debi di u mãna' gasgãgas. Todũ i man mã tretrening na gurupo, siempri man mã eduka pot i impottãntin esti i "biosecurity" yan u fan rektu. I "biosecurity" lokkue' pãra u mã tatiyi gi todũ i bandan konstruksion na aktibidãt trening.

8. Guãha lugãt siha gi hãlom Tinian sentidu pot asuntun frenkas naturãt yan kultura. Taimãnu i mã rebisa na idehun trening pãra u konsidera esti siha na lugãt?

Gi pãpa' i presentin na idehun trening, i lugãt yan fasilidãt trening, (sagan mamaki, i plasan batkun airi, yan i sagan i sindãlu) mã tutuhon gi nisisidãt i "mission" lão gumuãha tinilaika pãra muñga na u guaha impedimentu yan i presentin na atkilon fangualu'an alekkultura yan i frenkas i naturãt yan kultura kumo siña. I "biologist yan archaeologist mã subeha esta i mã proponi na lugãt pãra u ma identifika i frenkas i naturãt kultura. Esti i mã subeha na infotmãsion, mãna' setbi pãra u sinipotta i mã rebisa i "Revised Draft Environmental Impact Statement", kosaki u guãha anai siña i pupbliku man mãma'tinas opiñon yan kuestion.

9. Taimãnu i Marine Corps pãra u na'gasgas yanggin munhãyan i trening militãt?

I "Range Control" giya Tinian, guiya pãra u responsapbli pãra u na' fan suha todus i sepblan bãla yan todus i piligro na kosas militãt ya u fan mã po'lu guatu gi propiu na lugãt gi hã lugãt militãt. I asuntun muna'gasgas, siempri pronto gi katkuet na eskalera.

- Pronto yanggin munhãyan i trening. I "Range Control" siempri ha rekonosi i sagan mamaki pãra u na' siguru na todũ mana' fan suha i kosas niha ya u mã bira tatti tai guihi ha' anai mã sodda'.
- Gi hãlom un añu na tiempo, siempri mã ebãluha i kondision i lugãt sagan mamãki ya mana' fino i repot pot i lugãt sagan mamaki ya i resuttu pãra siña uma li'e nai pupbliku.
- An munhãyan mã ebãluha gi hãlom un añu, siempri gumuãha mãs fino i che'cho' "evaluation" pot i sagan mãmaki giya Tinian pot lumenus kãda sinku ãñus.

10. Ñgai'han i mã rebisa na "Draft Environmental Impact Statement" pãra u funhãyan anai siña i pupbliku man mãma'tinas opiñon yan kuestion?

Gi hãlom gi man mamamaila' na mes, i "U.S. Marine Corps" pãra u mã Analisa i inifektan i mã rebisa na idehun trening gi tãotão yan oriyã lugãt. Mã diseseha na siña mãna' huyung i repot "Revised Draft Environmental Impact Statement" gi uttimon Oktubri na mes gi Dos Mit Benti Kwarto na sakan (fall 2024). Guenão na tiempo, i pupbliku, siempri gumuãha opotunidãt ñiha pãra u mã taitai i "environmental analysis" yan u fan na'hãlom opiñon osino kuestion. Siempri lokkue' man mã infotma i pupbliku ãmãnu guatu nai siña mã li'e' yan kuantus tiempo anai siña mã li'e' yan kuantus tiempo ginagagão pãra un na'hãlom opiñon osino kuestion yan i fetcha yan ora yan lokkue' ãmãnu guatu nai pãra una' hãlom opiñon yan kuestion yan lokkue' i lugãt pãra i inekuñgok huntan pupbliku.